

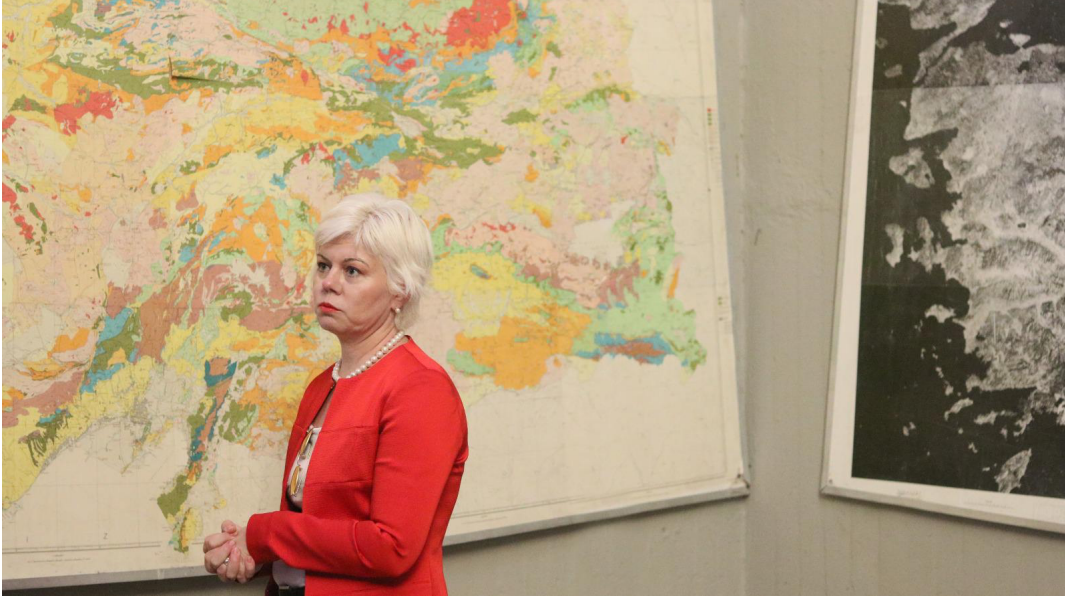
Dr. Zeynep Elif Yıldız: Evimize aldığımız peynirden, arabamıza koyduğumuz benzine kadar her üründe bu fiyat artışını göreceğiz

Dünyada aşılama hızının artışına bağlı olarak iktisadi toparlanma da güçleniyor. İktisadi hayatın normale dönüşü tüm enerji emtialarında olduğu gibi doğalgaz fiyatlarını da yukarı çekerek geçen seneye göre 4,5 kat artışa neden oldu. Türkiye'nin 2020'de 48 milyar metreküp olan toplam doğalgaz ithalatının yaklaşık %60'ı uzun dönemli kontratlardan, %40'ı ise spot piyasalardan karşılandı. Türkiye'nin bu sene ekonomide beklenen telafi üretimlerinin etkileriyle yıllık tüketiminin 60 milyar metreküp gibi rekor seviyelere çıkabileceği tahmin ediliyor. Spot piyasalarda LNG fiyatlarının artmasının yanı sıra Türkiye'nin Rusya'dan uzun dönemli kontratlar çerçevesinde aldığı gazın 8 milyar metreküplük bölümünün süresi 2021 yılı sonunda doluyor. Soğuk geçmesi beklenen bir kışa daha girilirken, uluslararası piyasalarda enerji fiyatlarının artmasının kamuya ve tüketicilere olası etkilerini ODTÜ Jeoloji Mühendisliği bölümü yarı zamanlı öğretim üyesi ve Jeolojik Araştırmalar Derneği II. Başkanı Dr. Zeynep Elif Yıldız ile konuştuk.

Rusya'nın doğalgaz odaklı enerji gündeminin, bölgesel gelişmelerdeki yaklaşımını nasıl etkiliyor?

“Türkiye'nin enerji arz çeşitliliğini arttırması için yakın çevrede keşfedilen ve gündemde olmayan Kuzey Irak, Irak ve Doğu Akdeniz gazlarının politik olarak desteklemesi ve tüketim sistemine dahil etmesi büyük önem taşımaktadır.”

Rusya'nın Suriye ve Doğu Akdeniz'de egemen olmaya çalışmasının temelinde bölgedeki doğalgaz kaynaklarını kontrol etmek istemesi bulunmaktadır. Rusya'ya alternatif olarak, Doğu Akdeniz'de, Kuzey Irak'ta ve Irak'ta ciddi anlamlarda Türkiye ve Avrupa'ya taşınabilecek gaz kaynakları bulunuyor. Ne zaman Rusya'ya alternatif olabilecek doğalgaz kaynakları uluslararası gündemin parçası haline gelmeye başlasa, Rusya bunların tepesine iki yöntemle vurmuştur. İlk olarak, Rusya bölgedeki petrol ve doğalgaz fark etmeden rezervleri satın alarak piyasadaki opsiyonları daraltmaya amaçlamıştır. Bu yöntemi kullanmasındaki rasyonalite kendi ülkesinde petrol ya da doğalgaz azlığı veya talebi değildir. Temel amaç, kendilerine alternatif gazların uluslararası piyasalara çıkışını engellemektir. Engelleyemediği durumlarda da fiyatı kontrol edebilir hale getirmek için askeri şekilde bölgede varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Bu çerçevede Doğu Akdeniz'e ve Suriye'ye girebildiği ölçülerde girmeye çalışıyor. Öte yandan, Rusya'nın net bir doğalgaz sağlayıcısı olarak müşterileri olan Türkiye ve Avrupa ülkelerine bölgesel yakınlığı hem bizim hem Avrupa'nın Rusya'ya yönelik benzer bir bağımlılığına neden olmaktadır. Bölgede başka doğalgaz kaynakları İran'da da bulunmasıyla beraber uygulanan ambargolar oradan tedariki kısıtlı bir duruma sokuyor. Bununla beraber alternatif olarak LNG'yi düşündüğümüzde sizin LNG'ye bağlı bir sanayi kurmanız, depolama kapasite kısıtlamalarından dolayı riskli tercihtir. Dolayısıyla, böyle bir senaryoda bizim arz çeşitliliğimizi arttırmamız gerekmektedir. *Türkiye'nin enerji arz çeşitliliğini arttırması için yakın çevrede keşfedilen ve gündemde olmayan Kuzey Irak, Irak ve Doğu Akdeniz gazlarının politik olarak desteklemesi ve tüketim sistemine dahil etmesi büyük önem taşımaktadır.* Türkiye olarak bir başka sorumuz daha var. Biliyorsunuz Türkiye ve Rusya, Mersin'de bir nükleer santral inşaatına giriştiler. Ülke olarak doğalgazın yanı sıra Rusya'ya bu nükleer santralle de daha bağımlı hale geliyoruz. Bir nevi enerjide Rusya'ya kendimizi teslim etmiş durumdayız. Bu enerji tedariki açısından çok riskli bir durumdur.

Dr. Zeynep Elif Yıldız

ABD stratejik petrol rezervlerini fiyatını düşürmek için kullanıyor. Uzun dönemli gaz kontratlarında da fiyatlar petrole endekslidir. ABD’de gaz fiyatları düşerse, petrol fiyatlarının da düşmesi beklenebilir. Böyle bir etkinin yükselişte olan doğalgaz fiyatlarını baskılanmasını bekler misiniz?

Hayır, böyle bir etkinin yaşanmasını beklemiyorum. Amerika'daki gaz fiyatlarının düşmesi bize spot piyasalardan temin ettiğimiz LNG tedarikinde yansıyacaktır. LNG bazlı doğalgaz alımlarında Türkiye için kısıtlı bir kaynak olarak düşünülmelidir. LNG dediğiniz kaynak bir nevi taşıma suyuyla değirmen döndürmeye benziyor. Dolayısıyla, fiyatların düşmesi anlamında bizi çok fazla etkileyeceğini düşünmüyorum.

Geçtiğimiz sene Türkiye 48 BCM olan toplam doğalgaz ithalatının yaklaşık olarak %60’ını uzun dönemli kontratlardan, %40’ını spot piyasalardan LNG tedarikiyle karşıladı. Bu oranın dengesi ne kadar idealdir?

“Uzun dönemli kontratların uygulanmasına vesile olan doğalgaz boru hatları çok politik bir meseledir. Müzakere süreçlerinde ülkeler sadece iktisadi çıkarlarını örtüştürmeye çalışmazlar aynı zamanda politik çıkarlarının da örtüşmesi söz konusudur.”

Geçen sene COVID-19 pandemisinde yaşanan kapanmalar sonucunda talep azlığı oluştu ve Türkiye geçmiş yıllara oranla enerji tedarikinde rahat bir yıl geçirdi. Bugün spot piyasalardan LNG alarak enerji açığımızı kapatmaya çalışıyoruz. LNG terminalleri kurmak 2-3 milyar dolar, hatta bazen daha fazlada maliyetli olabiliyor. LNG meselesini tartışırken biraz teknik anlamda ne ifade ettiğini de açmamız gerekir. Eğer özetlersek, LNG üç ayaktan oluşmaktadır.

İlk etapta çıkarılan doğalgaz özel tekniklerle sıvılaştırılıyor. Sıvılaştırma sürecine “liquefaction” olarak tanınıyoruz. İkinci etapta, sıvılaştırılmış doğalgaz “cryogenic” tankerler olarak isimlendirdiğimiz soğuk depolara aktarılıyor ve ülkeler arası taşıma sürecine geçiliyor. Üçüncü

ayak ise son etapta da LNG tedariki gerçekleştirilmiş ülkedeki tesisler kullanılarak “regasification” yeniden gazlaştırma sürecine geçiliyor. Regasification bölümünde sıvılaştırılmış olan doğalgaz, tekrardan tüketicinin kullanıma hazır hale getiriliyor ve doğalgaza çevriliyor. Biz Türkiye’de sadece “regasification” ünitelerine sahibiz. LNG’ye yönelik yatırımların seviyesine baktığımızda, enerji açığımızı bu şekilde kapatabileceğimizi düşünmüyorum. LNG kriz anında bir çözüm olarak değerlendirilmelidir çünkü politikalardan bağımsız uluslararası piyasalardan temin edebiliyorsunuz. Bununla beraber ülkenin çoğunluklu doğalgaz ihtiyacını LNG üzerinden karşılamak bana bu noktada mevcut altyapı eksikliklerinden dolayı gerçekçi gelmiyor. Türkiye bu tür enerji planlamalarını yaparken sadece A senaryosu değil, B-C-D senaryolarını çalışarak yapmalı ve farklı kararların planlanmış olması gerekmektedir. Mevcut karar vericilerde böylesine kapsayıcı bir planlama göremiyorum. Yani, doğalgaz ihtiyacımızı LNG’den %40 oranında spot piyasadadan karşılamak, doğrudur veya yanlıştır demek rasyonel değildir. Bahsettiğiniz rakamlarda geçen sene kendiliğinden oluşmuş rakamlardır. Bu oranların belirlenebilmesi için üzerinde kısa, orta ve uzun vadeli yani 5-10 ve 20-30 yıllık planlamalarla, çok ciddi senaryolarla çalışılması ve ülke ekonomisi, gelişen nüfus ve sanayi öngörülerek bu oranlara karar vermek gerekmektedir. Maalesef böyle uzun dönemli bir planlama göremiyorum.

Birkaç sene önce Türkiye enerji merkezi olacak diye konuşuluyordu, şimdi ise kimse konuşmuyor. Bizim kontratlarımız zaten enerji merkezi olabilmemize mücadele etmiyor çünkü; bizim “resale” yani satın aldığımız gazı tekrar satabilmeye açık kontratlarımız yok. Yani biz doğalgaz tedarik kontratlarımızda sadece kullanmak üzerine sistemi kuruyoruz. Örnek olarak, mevcut şartlarda Rusya’dan aldığımız gazı tekrar satma opsiyonumuz bulunmuyor. Bu nedenle yine LNG ve boru hattı tedarik oranları doğrudur yada yanlıştır demek havada kalan konulardır.

Bir konuya daha değinmek istiyorum. Uzun dönemli kontratların uygulanmasına vesile olan doğalgaz boru hatları çok politik bir meseledir. Müzakere süreçlerinde ülkeler sadece iktisadi çıkarlarını örtüştürmeye çalışmazlar aynı zamanda politik çıkarlarında görüşmelere etkisi söz konusudur. Bu ne demek? Türkiye’nin enerji planlamasında sabahdan akşama fiyat pazarlıkları üzerinden konuşalım, yine doğalgaz hatları politik müzakerelere dayandığından bir sonuç alınamayabilir. Ben ülke olarak müzakere süreçlerinde doğru politikalar izlediğimizi düşünmüyorum. Tamamen anlık ve yaraya tentürdiyot basmak üzerine günü kurtaran bir anlayışımız söz konusu. Bu aynı şekilde bize alternatif teşkil edebilecek, Doğu Akdeniz ve Irak gazları içinde geçerlidir.

2021 yılının sonunda Türkiye’nin Rusya ile uzun dönemli kontratlarının bitmesiyle birlikte enerji güvenliği açısından sanayi ve elektrik sektörleri başta olmak üzere oluşabilecek riskleri değerlendirebilir misiniz?

“Uzun dönemli kontratların biteceği çok önceden belliydi. Biz bu kontratların biteceğini bugün mü öğrendik?”

Öncelikle, bilgi anlamında birkaç net gerçeği ortaya koymamız gerekmektedir. Yılın başından Temmuz 2021’e kadar ithalatımızın %15’lik kısmını LNG’den %85’ini boru gazıyla aldık. %85’lik doğalgaz tedarikimizin, %57’lik kısmı Rusya’dan, %13’lük kısmı Azerbaycan’dan ve %16’lık tarafı İran’dandır. 2020 yılında toplamda 48 BCM düzeyinde bir doğalgaz kullandık. 2021 yılında pandemiden çıkışın etkisiyle 60 BCM’e kadar çıkacağımız rekor bir tüketim yapılması bekleniyor.

Bütçeye 6-7 milyar dolar ilave bir yük getirecektir. 2020 rakamlarına baktığımızda, doğalgaz tedarikimizin %55'ini elektrik üretiminde, %30'u sanayii de, %9'luk kısmını diğer sektörler ve %6'lık kısmını da konut ısınmalarında kullanıldığını görüyoruz. Yani biz ülke olarak doğalgaz tedarikimizin %85'ini üretim amaçlı kullanmaktayız. Sırasıyla illere göre doğalgaz tüketimimize baktığımızda İzmir, İstanbul, Kocaeli, Bursa, Sakarya, Ankara ve Tekirdağ gelmektedir. Bu sıralamada da Ankara'yı saymazsak tüm iller esas üretimin yapıldığı sanayii bölgeleridir. Dolayısıyla biz eğer 2022'nin ve devamının doğalgaz kontratlarını zamanında bağlamazsak, bu şehirlerdeki üretimler sektöre uğrayacak demektir. Bu çok ciddi ekonomik bir problemdir. Uzun dönemli kontratların biteceği çok önceden belliydi. Biz bu kontratların biteceğini bugün mü öğrendik?

Türkiye'nin uzun vadeli enerji güvenliğinin planlanmasında ne tür stratejik hatalar bulunmaktadır?

“Eğer siz yarın İzmir, İstanbul, Kocaeli, Bursa gibi büyükşehirlerdeki sanayilere enerji sağlayamazsanız ülke ekonomisini çok kısa sürede bitirirsiniz.”

Biz bu kontratların biteceğini bugün öğrenmedik, dolayısıyla biz yerine koyacağımız ikame gazları veya ikame gaz miktarlarının görüşmelerini çoktan yapmış, bitirmiş olmalıydık. 2000 senesinde yapmadık, 2005'de de yapamadık, hadi 2010'da biz bu görüşmeleri çeşitli sebeplerden dolayı yapmadık, geçen sene niye yapmadık? Talep azlığından dolayı fiyatlar çok uygundu. Tam anlamıyla alıcı piyasasıydı. Biz geçen sene neden tedarikçilerle fiyatlar bu kadar uygunken pazarlık masasına oturmadık? Neden illa yumurta kapağı geldiğinde müzakere yapmak aklımıza geliyor. Türk insanının işlere böyle bir yaklaşımı söz konusu. Geleceği kurmak yerine günü kurtarıyoruz. Kalıcı bir çözüm üretmek yerine yaraya pansuman yapıyoruz. Bireysel hayatımızda da bunu yapıyoruz, enerji politikasının planlanmasında da aynı tutumu sergiliyoruz. Enerji arz güvenliği dünyanın en önemli konularından birisidir. Eğer siz yarın İzmir, İstanbul, Kocaeli, Bursa gibi büyükşehirlerdeki sanayilere enerji sağlayamazsanız ülke ekonomisini çok kısa sürede bitirirsiniz. Bu hatalar tamamen popülist yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Uzun dönemli plan yapmadığımıza örnek vereyim: Siz diyorsunuz ki "1996 yılında itibaren bu kontratların biteceği zaman belliydi ve biz gerekli planlamaları yapmadık". Başka bir örnek ise enerji ticaret merkezi meselesiydi. 4-5 sene önce Türkiye'nin enerji ticaret merkezi olma söylemleri sektördeki herkesin dilindeydi. Bugün kimse konuşmuyor çünkü, bunu yapacak uzun vadeli ön çalışmalar ve yatırımlar yapılmadı. Bu çalışmaların bir ayağı da yukarıda bahsedilen “resale” yani yeniden satış hakkının kontratlara eklenmesi ve ülke ihtiyacından fazla miktarda doğalgaz kontratları yapılmasıdır.

Bu çalışmaların yapılması için gazın gazla rekabet ederek fiyatların belirlendiği, serbest piyasa ekonomisine göre çalışan bir enerji piyasasının oluşması gerekiyor değil mi?

“Bizim için enerji tedarik meselesinin geçmiş yıllardan uzun vadeli planlanmamış olması, 2022'de bir domino etkisi yaratabilir.”

Evet, enerji piyasasında serbest piyasa ekonomisinin oluşması gerekiyor. Serbest piyasa ekonomisi kurallarında ticaret merkezinde satışların yapılması için de sizin önce yüksek kapasiteli LNG ve yeraltı depolama tesislerinizin olması gerekiyor. Aynı zamanda bizim kendi gazımız olmadığına göre aldığımız gazları başka ülkelere satabilmek amacıyla “resale” yeniden satış anlaşmaları

yapmanız gerekiyor. Uzun dönemli planlama eksikliğine bir örnek olarak, bizim Rusya ile anlaşmamızın kapsamında bu yeniden satış bulunmuyor. Yeteri kadar depolama tesislerimiz de yapılmadı. Bu noktada enerji meseleleriyle ilgili en büyük sıkıntılarımızdan biri de insanımızın bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmalarıdır. Genellikle kulaktan dolma ve popülist fikirlerin peşinde koşuyorlar. Bunu yapabilmek için ne yapılması gerektiği gündeme gelmiyor. Geline noktada doğalgaz fiyatları yüksek seyrederken Rusya ile masaya oturacağız. Diğer taraftan LNG için spot piyasadan almaya çalışacağız ama satıcı piyasası söz konusu. Yani, fiyatlar yükseldi ve talep çoğaldı. Asya bölgesinde de artık COVID sonrası üretim toparlanması başladı. Keza Avrupa'da da benzer bir örüntü söz konusudur. Artık perşembenin geleceği çarşambadan bellidir. Pandemi sonrası herkesin üretime geçeceği belliydi. Bunun için de enerjiye ihtiyacımız var. Bizim için enerji tedarik meselesinin geçmiş yıllarda uzun vadeli planlanmamış olmaması, 2022'de bir domino etkisi yaratabilir.

Hazineden desteklerle uluslararası piyasalarda artışın konut tüketimine yansıtılmaması için sübvansiyon yapılacağı söyleniyor. Vergi mükellefi olan vatandaşların günlük hayatına beklenen zamlar nasıl etki edecektir?

“Bizim evimize aldığımız peynirden, ete, arabamıza koyduğumuz benzine kadar her üründe bu fiyat artışını göreceğiz.”

Vatandaşımız şöyle düşünüyor, evimde doğalgazı pahalı da olsa bir şekilde yakıyorum ve şimdi sübvansiyon edilecek diye düşünüp işi orada bitiriyor. Hayır, doğalgaz fiyatlarının artması bununla sınırlı kalmıyor. Çünkü ülkemizde ısınma amaçlı olarak doğalgazın sadece %6'sı konutlarda kullanılıyor. Oysaki biz doğalgazı sadece ısınmak için kullanmıyoruz, doğalgaz bizim için üretim odaklı bir enerji girdisidir. Biz doğalgaz ile elektrik üretimimizin %55'ini gerçekleştiriyoruz, ayrıca doğalgazın %30'unu da sanayide direkt kullanıyoruz ve bu ülke ekonomisi için çok ciddi rakamlardır. Bu ne demek? Ülkede üretilen her ürüne yansıtacak bir fiyat artışı demektir. Yani, bizim evimize aldığımız peynirden, ete, mobilyadan, vidaya, arabamıza koyduğumuz benzine kadar aklımıza gelen gelmeyen her üründe bu fiyat artışını göreceğiz. Çok ciddi ekonomik sıkıntılarımız olacak. Ülke ekonomisi çok sıkı bir dar boğaza girecek çünkü geçmiş yıllarda gerekli planlamalar, görüşmeler yapılmadı. Bu görüşmeler neden yapılmadı? Bu soru bu işten sorumlu karar vericilere sorulması gereken çok önemli bir sorudur. Bu çok büyük bir göz ardıdır.

1 Ekim'de BOTAŞ doğalgaz tarifelerinde sanayi ve elektrik üretim amaçlı tarife yüzde 15 zam gerçekleştirdi. [1 Kasım tarihinde de yüzde 47 zam yapıldı. E.N.] Doğalgaz fiyatlarındaki mevcut artışın, bir sonraki fiyat hesaplama tarihi olan Ocak ayında da görüleceğini ve devamında benzeri bir zam politikasının uygulanacağını düşünüyor musunuz?

Arttırmak zorunda kalacaklar çünkü ne kadar sübvansiyon edebilirler? Uluslararası fiyatların tüketiciye yüksekliğini yansıtmamak için ekonominizin güçlü olması gerekmektedir. Şu anda Merkez Bankası'ndaki rezerv açıkları dahi herkes tarafından biliniyor. Yukarıda bahsettiğim, konutlarda sübvansiyon etmek vatandaşları rahatlatmayacak çünkü hali hazırda sanayi ve elektrik üretiminde kullanılan doğalgaza zam yapıldı ve bu durum hem bireysel hemde ülke ekonomimizi ciddi etkileyecek. Zaten yukarıda anlatmaya çalıştığım konuda buydu.

Sübvansiyon finansal olarak rasyonel midir?

Tabii ki değildir. Mevcut kamu sektörünün finansal durumuyla, sübvansiyonun sürdürülebilir olmadığını hepimiz zaten biliyoruz. Dolayısıyla bu sübvansiyon popülist bir yaklaşımdır. “Biz sanayiye arttırdık ama evlere arttırmadık gibi bir söylem üretecekler.” Fakat bu eksik bilgi, çünkü konutlara zam yapılmasada sanayi ve elektrik üretim amaçlı yapılan zam, tüketicilere aldıkları her malda yansıyacaktır. Yani vatandaşlar ısınma amaçlı doğalgaz fiyatlarından sübvansiyon nedeniyle az etkilenselerde, sanayii girdisi arttığından tükettiğiniz her şeyin fiyatı artacak. Bu fiyatları mevcut finansal koşullarda ne kadar sübvansiyon edebilirsiniz?

LNG spot piyasasının derin bir piyasa yapısı olmadığını biliyoruz. Fiyatların radikal yükselişleri, ülkelerin spot piyasalardan yaptığı kontratları da bütçelerine yansıyacak biçimde daha maliyetli hale getiriyor. Sizce LNG spot piyasasında fiyatların bu derecede yükselmesi uzun vadede satıcılar açısından da bir riske dönüşebilir mi?

Spot piyasalardaki fiyatların yüksekliği göz önünde bulundurulduğunda, LNG alan ülkeler olarak biz dahil uzun dönemli kontratlar yapmak zorundayız. Önemli bir LNG tedarikçi ülkesi olan Katar Enerji Bakanı'nın fiyat yükselmelerine ilişkin bir açıklaması oldu; Açıklamasında spot piyasadaki fiyatların bu yüksekliğinden bizde uzun vadede memnun değiliz dedi. Sonuç itibarıyla tüketiciler, fiyat olarak rasyonel olan opsiyona yönelirler. Aynı açıklamada, Avrupa'nın LNG ihtiyacını karşılamak için tam kapasite çalışıyoruz diyor ama sonuçta yine bu da sürdürülebilir bir şey değil çünkü ticaretin temelinde piyasada belirlenmiş fiyatlar vardır. Fiyatların piyasada belirlenmiş hali hazırda bir değeri varken, gelip size sübvansiyon ederek satmayacaktır. Bizim açımızdan Türkiye alıcı ülke olduğundan fiyatların ucuzlaması veya uygun fiyatlı uzun vadeli kontratlar bizim işimize yarayacaktır. Biz veya Avrupa ülkeleri de kendilerini bu opsiyona itmeye çalışacaklar. Bununla beraber doğalgaz fiyatlarının arttığı bu konjonktürde uzun dönemli kontrat yapmak yine bizler için pahalıya mal olacaktır. Geçen sene fiyatlar çok uygundu ve müzakereler yapılmadı. Ticaretin temeli, malı ucuzken almaktan geçer. Pahalıyken kendimizi bağlamakta yine bizim için rasyonel bir davranış olmayacaktır.

Genel itibarıyla birbirine entegre bir enerji politikası oluşturulduğunu düşünüyor musunuz?

“Eğer biz birbirine entegre bir enerji politikası oluşturacaksak, sürecin başından sonuna, doğalgaz ve petrolde arama üretimden, satış tarafına kadar koordine bir yapının oluşturulması gerekiyor.”

Hayır, birbirine entegre bir politika oluşturulmuyor. Türkiye’de enerji deyince insanların aklına sadece elektrik geliyor. Mesela, bugün bir enerji toplantısı yapın bütün elektrik üreticileri oradadır. Kimse bu elektriği nereden üretiyoruz, hangi hammaddeyi kullanıyoruz diye düşünmüyor. Yenilenebilir olarak güneş ve rüzgar, fosil yakıt olarak petrol ve doğalgazı hammadde olarak örnekleyebiliriz. Yenilenebilir enerji stratejik değildir. Bizim bunu öncelikle kabul etmemiz gerekmektedir. Sizin ülkenizin bir coğrafi konumu vardır. Mevcut coğrafi konunuza göre güneşlenme ve rüzgarlanma dönemleriniz hesaplanır. Bu hesaplamalara göre minimum ve maksimum oranlar oluşturulur ve elektrik üretimine dönüşür. Basitçe anlatmak gerekirse, yenilenebilir enerji planlamalarınızda siz gidip başka bir ülkeden güneş enerjisi alıp buraya

getiremezsiniz. Aynı zaman depolama, yani pil kapasitesiyle ilgili sorunları çözemediğiniz sürece yenilenebilir enerji sürekli ve kontrollü olmaktan çok uzaktır. Bu nedenle nükleer ve fosil yakıtlar hem sürekli, hem ihtiyaç zamanı enerji üreten hammaddeler oldukları için stratejiktirler. Çünkü siz bu hammaddeleri bir başka ülkede üretilip, kendi ülkenizde kullanabilirsiniz. Stratejik olmasının bir diğer sebebi de politika belirleyici hammaddeler olmalarıdır aynı zamanda. Ortadoğu'nun durumunu yıllardır biliyoruz. Dolayısıyla eğer biz birbirine entegre bir enerji politikası oluşturacaksa, sürecin başından sonuna, doğalgaz ve petrolde arama üretim faaliyetlerinden, satış tarafına kadar koordine bir yapının oluşturulması gerekiyor. Bu ülkemizde yapılmıyor ve en büyük sıkıntısını da biz vatandaşlar olarak çekiyoruz. Ülkenin ekonomisini sadece faiz kararlarıyla, dolar kurları ile dönmüyor. Siz halkınıza maliyeti uygun enerji sağladığınızda üretimde tüketim de artar. Ekonomi büyür çünkü üretim yükselir. Biz hep yaralara pansuman yapmak üzerine kurulu bir milletiz. Sonuç itibarıyla biz yurtdışında doğalgaz ve petrol arama üretim faaliyetlerine girmezsek enerji maliyetleri bizim sırtımıza eklene eklene ağır bir noktaya gidecektir.

Avrupa'daki doğalgaz fiyatlarının radikal biçimde artışların temelindeki parametreler nelerdir?

Avrupa piyasalarındaki enerji fiyatları veya Avrupa'nın kendi enerji politikasındaki değişimler Türkiye'nin enerji alanındaki parametrelerini doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, Avrupa piyasalarındaki değişimler bizim için büyük resimdeki ana kısımdır diyebiliriz. Eylül 2021 itibarıyla vadeli doğalgaz kontratları Avrupa'da fırlamış durumdadır. Özellikle Hollanda piyasalarında yapılan satışlarla beraber 1.000 doların üzerinde fiyatlar oluşmaya başladığını görmekteyiz. Bununla birlikte, Avrupa kışa 22.9 milyar metreküplük depo açığıyla girdi. Bu rakam toplam depo kapasitesinin yaklaşık %20'si kadardır. Başka bir ifadeyle Avrupa kış aylarına doğalgaz eksiği ile girdi. Bu durum Avrupa'nın enerji güvenliğinin tedarik tarafında büyük bir engel oluşturmuştur. Örnek olarak, İspanya ve Portekiz'de toptan elektrik satış fiyatları 175 Euro'nun, İngiltere'de 183 Euro MWh (megavatsaatın) üzerine çıkmıştır. Bu fiyatları geçmiş fiyatlarla karşılaştırdığımızda, son 6 ay süresince 3 katına ulaşan bir elektrik fiyatı oluştuğunu söyleyebiliriz. Elektrik, iktisadi üretimde her şeyin girdisidir. Bundan dolayı, Avrupa ürettiği malların fiyatlarını arttıracak biçimde çok pahalı elektrik kullanmaya başlamış oldu. Öte yandan COVID sonrası ekonomik toparlanma, sanayii de üretimlerin başlamasıyla elektrik talebini de arttırdı. Elektrik fiyatlarının bu düzeylerde sürmesi ve Avrupa için fiyatların yükselmesi, enerji tedarikinde yapacağı anlaşmalarda büyük bir zorluk oluşturacaktır. İkinci olarak son zamanlarda Asya enerji açığını LNG ithalatını arttırmaya çalışarak kapatmaya çalışıyor. Tabii Avrupa ülkelerinin aynı yöntemle LNG almak adına spot piyasalara yönelmesi, LNG piyasalarının derin olmamasından kaynaklı kontrat fiyatlarını yukarı çekti. Raporlara göre son bir yılda yaklaşık 6 -7 kat artmış durumdadır. Son olarak, şunu da eklemek isterim: Avrupa geçtiğimiz yıllarda enerji üretiminin %40'ını yenilenebilir enerjiye çevirdi. Buna karşılık, yenilenebilir enerji yatırımları piyasadaki talebi karşılayamadı. Bu da tüketicilerini yenilenebilir üretimli elektrik yerine doğalgaz fiyatlarını arttıracak biçimde stratejik kaynaklara yönelmelerine sebebiyet verdi. Sonuç olarak da talepler yukarı çıktı.

Avrupa'nın yenilenebilir enerjilere yönelik yatırımlarının %40 lara yükseldiğinden bahsettiniz. Avrupa'da enerji üretiminin yenilenebilir enerjilere doğru kaydırılmasının enerji güvenliğine etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bana göre Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğinde uyguladığı iki hatalı politikası bulunmaktadır. Birincisi yenilenebilir enerjilere bu düzeyde yatırım yapılmasıdır. İkincisi ise doğalgaz tedarikinde Rusya bağımlısı olmasıdır. Hepimiz biliyoruz ki Avrupa'da, biz de doğalgaz da Rusya'ya bağımlıyız. Her ne kadar Avrupa ihtiyacının %16.50'lik kısmını Norveç'ten sağlasa dahi, Rusya'nın en önemli müşterilerinden birisidir. Avrupa'ya giren doğalgazın %41'i Rusya tarafından sağlanmaktadır. Rusya'nın doğalgaz satımında Avrupa ve Türkiye pazarları büyük önem arz etmektedir. Rusya'nın Avrupa'daki doğalgaz müşterilerine baktığımızda ilk sırada Almanya, ikinci sırada Türkiye ve üçüncü sırada İtalya gelmektedir. Dolayısıyla Rusya için Avrupa çok önemli bir pazar konumundadır. Bu noktada gazın ticari bir meta olmasıyla beraber politik bir araç olarak da kullanılması enerji tedarikini ülkeler arasında zorlaştıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaya başlıyor.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının iklim değişikliğine pozitif katkıları bir yana, günün sonunda sanayii üretiminde kullanıcılar sürdürülebilir ve sürekli kontrol edilebilen bir enerji tedarikine ihtiyaç duymaktadırlar. Avrupa'nın %40'lar düzeylerinde yenilenebilir kaynaklara yönelmesi, üretimi doğanın değişen şartlarına koşullu ve bağlı hale getirmiştir. Mesela, Avrupada geçtiğimiz dönemde beklenin altında güneşlenme ve rüzgarlanmayla karşılaşmıştır. Bunun sonucunda yenilenebilir yatırımlardan bekledikleri üretimi elde edemediler. Tabii temelinde piyasalardaki talep azlığının etkisi de bulunuyor. Avrupa'daki karar vericilerin de yenilenebilirle ilişkin yatırım hızlarını kendi içlerinde de tartışmaya açmaya başladıklarını görüyorum. Başka bir sorun ise Avrupa'da yaşlanmaya başlayan nükleer santrallerdir. Yakın zamana kadar yaşanan nükleer santrallerin üretim açığı yenilenebilir enerji santralleri ile giderilmeye çalışıldı. Fakat mevsim değişiklikleri nedeni ile kontrollü enerji sağlamakta sorunlu olan yenilenebilir enerji ve aynı zamanda yaşlı nükleer santrallerin oranının artması ve artan doğalgaz fiyatları Avrupa'da elektrik üreticilerini kömüre dönmeye zorladı. Özellikle, Almanya kömürden elektrik üreten bir ülkeydi. Almanya, 2016 yılında enerjisinin %24'ünü kömürden sağlarken, 2020 de %15'lere kadar düşürmüştü. Bununla beraber Avrupa enerjisinin %25'ini doğalgazdan yani enerjisinin 1/4'ünü doğalgazdan sağlamış ve kömür kullanım oranı azaltılmıştı. Ancak, hali hazırdaki doğalgaz fiyatı kömürden elektrik üretimini arttırmaya başlamıştır. Bu kısır döngü doğru yapılandırılmayan enerji politikalarında en çok karşılaşılan bir durumdur. Umarım yakın zamanda kömürden elektrik üretimleri tekrar eski seviyelerinin de altına düşer. Ancak önümüzdeki süreçte oluşacak doğalgaz fiyatları, yani Rusya'nın belirleyeceği fiyatlar, hem ülkemizi hemde Avrupa'yı etkileyecektir. Bu nedenle enerji tedarik zincirini mutlaka çeşitlendirmemiz gerekmektedir. Umuyorum ki bu yaşananlardan hem Avrupa hemde biz gerekli dersleri çıkarmışızdır.